دانشکده‌ی علوم ریاضی

نظریه‌ی زبان‌ها و اتوماتا	۳۰ آبان ۱۳۹۱

جلسه‌ی ۲۰: زبان ماشین پشته‌ای

مدرّس: دکتر شهرام خزائی *نگارنده: امیربهشاد شهراسبی*

۱ توصیف آنی

تعریف ۱ *توصیف آنی* [۱] *یک سه‌تایی منظّم به فرم (q, ω, α) است که در آن:*

۱. q *یک حالت باشد؛*
۲. ω *باقیمانده‌ی رشته‌ی ورودی باشد؛*
۳. α *محتویات پشته باشد؛*

را یک توصیف آنی از ماشین پشته‌ای می‌نامیم.

دقّت کنید در نگارش فوق سمت چپ ترین نماد α، بالاترین عضو پشته است. ضمنا برای نمایش حروف الفبا معمولا از a، b و ...، برای نمایش حرف‌های پشته از X، Y و ... و برای نمایش محتویات پشته از α، β، γ و ... استفاده می‌شود.

تعریف ۲ *فرض کنید* $P = (Q, \Sigma, \Gamma, \delta, q_0, z_0, F)$ *یک ماشین پشته‌ای باشد. برای هر* $\omega \in \Sigma^*$ *و* $\beta \in \Gamma^*$، *می‌گوییم توصیف آنی* $(q, a\omega, X\beta)$ (که $X \in \Gamma, a \in \Sigma \cup \{\epsilon\}$) *به توصیف آنی* $(p, \omega, \alpha\beta)$ *می‌رود و می‌نویسیم* $(q, a\omega, X\beta) \vdash (p, \omega, \alpha\beta)$، *اگر:*

$$(p, \alpha) \in \delta(q, a, X)$$

در ادامه به تعریف دقیق رابطه‌ای که با استفاده مکرر از عملگر فوق بین توصیفات آنی حاصل می‌شود، می‌پردازیم:

[۱] Instantaneous Description

تعریف ۳ *می‌گوییم توصیف آنی I طی چند حرکت به توصیف آنی J می‌رود و با $I \overset{*}{\vdash} J$ نشان می‌دهیم، اگر I و J در تعریف استقرایی زیر بگنجند:*
پایه.

$$I \overset{*}{\vdash} I$$

گام.

$$I \overset{*}{\vdash} K \wedge K \vdash J \Rightarrow I \overset{*}{\vdash} J$$

مثال در جلسه‌ی گذشته برای زبان $L = \{\omega\omega^R | \omega \in \{0, 1\}^*\}$ ماشین پشته‌ای زیر ارائه شد:

$$Q = \{q_0, q_1, q_2\}$$
$$\Sigma = \{0, 1\}$$
$$\Gamma = \{Z_0, 0, 1\}$$

q_0 : حدس ما این است که در حال خواندن ω هستیم.
q_1 : حدس ما این است که ω خوانده شده است.
q_2 : حالت پایانی که رشته پذیرفته می‌شود.

$$\delta(q_0, a, X) = \{(q_0, aX\}$$
$$\delta(q_0, \epsilon, X) = \{(q_1, X)\}$$
$$\delta(q_1, a, a) = \{(q_1, \epsilon\}$$
$$\delta(q_1, \epsilon, Z_0) = \{(q_2, Z_0\}$$

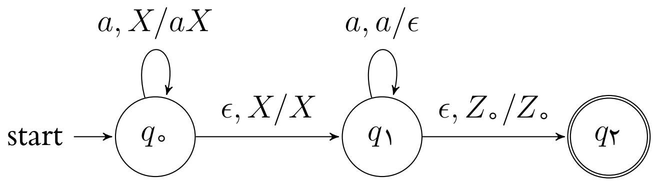

توصیفات آنی و انتقال‌های ممکن با رشته‌ی ۱۱۱۱ برای این ماشین پشته‌ای، در شکل صفحه‌ی بعد نمایش داده شده است؛

$$
\begin{tikzcd}
(q_0, 1111, Z_0) \arrow[d] \arrow[dr] & & \\
(q_0, 111, 1Z_0) \arrow[d] \arrow[dr] & (q_1, 1111, Z_0) \arrow[r] & (q_2, 1111, Z_0) \\
(q_0, 11, 11Z_0) \arrow[d] \arrow[dr] & (q_1, 111, 1Z_0) \arrow[r] & (q_1, 11, Z_0) \arrow[d] \\
(q_0, 1, 111Z_0) \arrow[d] \arrow[dr] & (q_1, 11, 11Z_0) \arrow[dr] & (q_2, 11, Z_0) \\
(q_0, \epsilon, 1111Z_0) \arrow[d] & (q_1, 1, 111Z_0) \arrow[d] & (q_1, 1, 1Z_0) \arrow[d] \\
(q_1, \epsilon, 1111Z_0) & (q_1, \epsilon, 11Z_0) & (q_1, \epsilon, Z_0) \arrow[d] \\
 & & (q_2, \epsilon, Z_0)
\end{tikzcd}
$$

۲ ویژگی‌های توصیف آنی

قضیه ۱ *به ازای هر $\omega \in \Sigma^*$ و $\gamma \in \Gamma^*$ داریم:*
اگر

$$(q, x, \alpha) \overset{*}{\vdash} (p, y, \beta)$$

آنگاه

$$(q, x\omega, \alpha\gamma) \overset{*}{\vdash} (p, y\omega, \beta\gamma)$$

صحت قضیه‌ی فوق به شکل شهودی نیز قابل تأیید است. اگر با پردازش رشته‌ی x از حالت q، در حالی که محتویات پشته برابر α است، به حالت p برسیم، در حالی که رشته‌ی y باقی مانده و محتویات پشته برابر β است، با افزودن ω به انتهای رشته و γ به پایین پشته، این دو پس از طی همان مسیر دست‌نخورده باقی خواهند ماند و به توصیف آنی $(p, y\omega, \beta\gamma)$ می‌رسیم.

گزاره ۱ *عکس قضیه‌ی ۱ برقرار نیست.*

قضیه ۲ *اگر $\gamma = \epsilon$ عکس قضیه‌ی ۱ برقرار خواهد بود؛ یعنی اگر*

$$(q, x\omega, \alpha) \overset{*}{\vdash} (p, y\omega, \beta)$$

آنگاه

$$(q, x, \alpha) \overset{*}{\vdash} (p, y, \beta)$$

۳ دو تعریف از زبان ماشین پشته‌ای

زبانی که یک ماشین پشته‌ای می‌پذیرد را می‌توان به دو طریق تعریف کرد:

- زبانی که ماشین با رفتن به یک حالت نهایی می‌پذیرد.
- زبانی که ماشین با خالی کردن پشته می‌پذیرد.

در ادامه دو رویکرد فوق را به شکل دقیق تعریف می‌کنیم:

تعریف ۴ *فرض کنید $P = (Q, \Sigma, \Gamma, \delta, q_\circ, z_\circ, F)$ یک ماشین پشته‌ای باشد. زبانی که P با رفتن به یک حالت نهایی می‌پذیرد را با $L(P)$ نشان می‌دهیم و تعریف می‌کنیم:*

$$L(P) = \{\omega | (q_\circ, \omega, z_\circ) \overset{*}{\vdash} (q, \epsilon, \alpha) : q \in F, \alpha \in \Gamma^*\}$$

تعریف ۵ *فرض کنید $P = (Q, \Sigma, \Gamma, \delta, q_\circ, z_\circ, F)$ یک ماشین پشته‌ای باشد. زبانی که P با خالی کردن پشته می‌پذیرد را با $N(P)$ نشان می‌دهیم و تعریف می‌کنیم:*

$$N(P) = \{\omega | (q_\circ, \omega, z_\circ) \overset{*}{\vdash} (q, \epsilon, \epsilon)\}$$

۴ معادل بودن مجموعه زبان‌های توصیف شده به دو روش مذکور

در این قسمت ثابت می‌کنیم مجموعه زبان‌های قابل توصیف توسط ماشین‌های پشته‌ای به دو روش مذکور یکسان است؛

قضیه ۳ *اگر $P_N = (Q, \Sigma, \Gamma, \delta, q_\circ, z_\circ, F)$ یک ماشین پشته‌ای باشد، آنگاه ماشین پشته‌ای P_F وجود دارد که $N(P_N) = L(P_F)$.*

برهان. برای اثبات این قضیه، P_F را از روی P_N می‌سازیم. ابتدا تعریف می‌کنیم:

$$Q_F = Q \cup \{p_f, p_\circ\}$$
$$\Gamma_F = \Gamma \cup \{X_\circ\}$$
$$F_F = \{p_f\}$$

که $p_f, p_\circ \notin Q$ و $X_\circ \notin \Gamma$؛
اکنون P_F را به شکل زیر می‌سازیم:

$$P_F = (Q_F, \Sigma, \Gamma_F, \delta_F, p_\circ, X_\circ, F_F)$$

که برای δ_f مجموعه روابط زیر به δ اضافه می‌شود:

$$\delta_F(p_\circ, \epsilon, X_\circ) = \{(q_\circ, Z_\circ X_\circ)\}$$
$$\forall q \in Q : \delta_F(q, \epsilon, X_\circ) = \{(p_f, \epsilon)\}$$

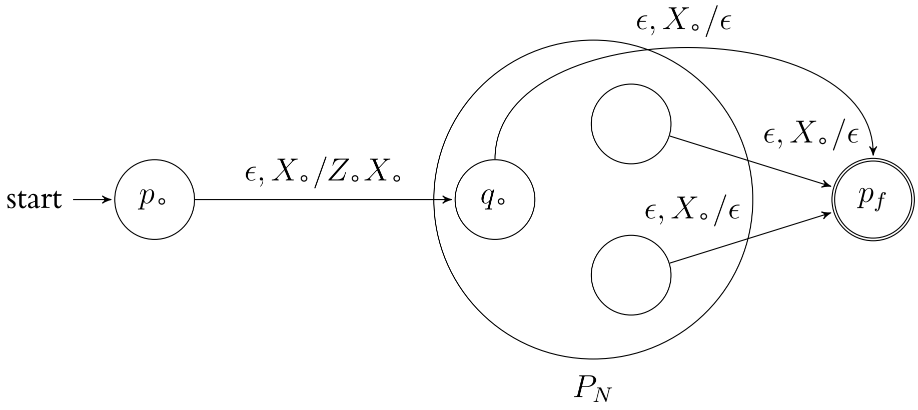

به استقرا ثابت می‌شود که $L(P_F) = N(P_N)$، یا به عبارتی:

$$[(q_\circ, \omega, z_\circ) \underset{P_N}{\overset{*}{\vdash}} (q, \epsilon, \epsilon)] \Longleftrightarrow [(p_\circ, \omega, X_\circ) \underset{P_F}{\overset{*}{\vdash}} (p_f, \epsilon, X_\circ)]$$

■

اثبات عکس قضیه ؟؟ به جلسه بعد موکول می‌شود.